

УДК 346.14

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.2.06>**Марія Ватраль,**

студентка II курсу магістратури

юридичного факультету

Львівського торговельно-економічного університету

Галина Оверко,

канд. юрид. наук, доцент,

завідувач кафедри господарського права та процесу

юридичного факультету

Львівського торговельно-економічного університету

УПРАВЛІННЯ ТОВАРИСТВОМ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

Наукова робота присвячена докладному аналізу особливостей створення та діяльності органів управління товариством з обмеженою відповідальністю. Актуальність даного дослідження зумовлена насамперед необхідністю повного та широкого аналізу практичного застосування правових норм, передбачених Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року, який містить чималу кількість нових правил поведінки, що врегульовують господарську діяльність товариств з обмеженою відповідальністю, зокрема і діяльність його органів управління. Досліджено, що відповідно до прийнятого Закону, органами товариства є загальні збори учасників, виконавчий орган товариства, та новелою даного Закону передбачено новий орган управління – наглядова рада, яка виступає радше не як орган управління, а як орган контролю за виконавчим органом товариства.

У статті розглядаються механізми прийняття рішень учасниками товариств та можливість прийняття таких рішень декількома шляхами, зокрема опитування та заочного голосування, оскільки Закон вводить нові процедури проведення загальних зборів учасників: відеоконференції, заочного голосування або прийняття рішення шляхом опитування.

Визначено низку рішень загальних зборів учасників, які приймаються лише одностайно усіма учасниками товариства (затвердження грошової оцінки негрошового вкладу, перерозподіл часток між учасниками товариства, створення інших органів товариства, прийняття рішення про придбання товариством частки учасника, внесення будь-яких змін до порядку денного загальних зборів учасників товариства, в тому числі прийняти рішення з питань, не включених до порядку денного загальних зборів учасників товариства), які приймаються трьома чвертями учасників (внесення змін до статуту, зміна розміру статутного капіталу, прийняття рішень про виділ, злиття, поділ, приєднання) та які приймаються більшістю голосів учасників.

У статті зроблено висновок, що перелічені вище нововведення нового закону явно позитивно вплинули на діяльність та організацію управління товариством з обмеженою відповідальністю, а також наділили самих учасників товариства самостійністю в процедурі керування товариством.

Ключові слова: товариство з обмеженою відповідальністю, наглядова рада, загальні збори, виконавчий орган, органи управління.

Постановка проблеми. До прийняття Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року (далі – Закон) діяльність товариств з обмеженою відповідальністю здебільшого врегульовувалась Законом України «Про господарські товариства» від 1991 року, який в умовах сьогодення вже не відповідав сучасним економічним реаліям та не охоплював у повному обсязі відносини з питань управління товариством, відносини між учасниками товариства, корпоративні

відносини тощо. 17 червня 2018 року набрав чинності новий Закон, який змінив підходи у правовому регулюванні статусу товариства, вніс нововведення стосовно органів управління товариством, запровадив нові терміни та поняття. Однак слід детально вивчити, як норми цього Закону застосовуються на практиці безпосередньо в процесі діяльності господарського товариства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці правового регулювання господарських товариств та органам їх управління

присвячені праці таких провідних науковців, як О.М. Вінник, О.В. Дзера, О.С. Іоффе, О.Р. Кібенко, С.М. Братусь, В.М. Кравчук, І.М. Кучеренко, Л.С. Нецька, В.В. Луць, В.С. Щербина.

Дослідження теми управління товариством з обмеженою відповідальністю, а також правових засад його господарської діяльності є особливо важливим у контексті прийняття нового Закону, оскільки цих змін українське законодавство очікувало чимало років.

Не вирішені раніше проблеми. У сучасних умовах ринкової економіки в Україні діяльність господарських товариств та правове регулювання відносин їх учасників є пріоритетом для держави, оскільки господарські товариства доволі стрімко розвивають економіку країни та привертають зовнішні інвестиції в Україну. Це, своєю чергою, зумовлює дослідження і вдосконалення правового регулювання корпоративних відносин у сфері управління товариством з обмеженою відповідальністю та вводить ці питання в поле важливих наукових досліджень.

Метою статті є аналіз норм Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» щодо управління товариством, зокрема його органів управління: загальних зборів, виконавчого органу та наглядової ради.

Виклад основного матеріалу. Управління товариством з обмеженою та додатковою відповідальністю здійснюється за допомогою системи органів і посадових осіб, склад та процедура обрання (призначення) яких здійснюється у порядку, передбаченому законодавством України, статутом товариства та іншими локальними нормативно-правовими актами.

Органами товариства є загальні збори учасників, наглядова рада (у разі утворення) та виконавчий орган [1, ст. 28].

Відповідно до Закону загальні збори учасників скликаються:

- 1) з ініціативи виконавчого органу товариства;
- 2) на вимогу наглядової ради товариства;
- 3) на вимогу учасника або учасників товариства, які в сукупності володіють 10 або більше відсотками статутного капіталу товариства [1, ч. 1 ст. 31].

Також у Законі передбачено скликання річних загальних зборів учасників товариства протягом шести місяців наступного за звітним року, де до порядку денного річних загальних зборів учасників обов'язково включаються питання про розподіл чистого прибутку товариства, про виплату дивідендів його учасників та їх розмір.

Загальні збори учасників товариства є його вищим органом управління. Вони передбачають спільну присутність учасників товариства в одному місці для обговорення питань порядку денного або можуть проводитися у режимі відеоконференції, що дозволяє бачити та чути всіх учасників загальних зборів учасників одночасно. Учасники товариства можуть особисто брати участь у загальних зборах учасників або через своїх представників.

Закон визначає, що рішення зборів учасників товариства приймаються:

- одностайно всіма учасниками товариства;
- трьома чвертями голосів усіх учасників товариства, які мають право голосу з відповідних питань;
- більшістю голосів усіх учасників товариства, які мають право голосу з відповідних питань.

Одностайно всіма учасниками рішення приймаються рішення з таких питань: внесення до статуту, зміна або виключення з нього обмежень щодо зміни співвідношення часток учасників, грошової оцінки вкладу у негрошовій формі, розподілу відчужуваної частки (частини частки) між іншими учасниками товариства, відмови від реалізації переважного права учасників товариства, встановлення обов'язку учасника товариства, який має намір продати частку (частину частки) третій особі, провести спершу переговори щодо її продажу з іншими учасниками товариства, встановлення, що відчуження частки (частини частки) та надання її в заставу допускається лише за згодою інших учасників, укладення відплатного договору про набуття товариством частки у власному статутному капіталі, виплати дивідендів не грошовими коштами, та інші рішення, передбачені Законом [1, п. 4, 5, 9, 10 ч. 2 ст. 30].

Трьома чвертями голосів усіх учасників товариства, які мають право голосу з відповідних питань, приймаються рішення про: внесення змін до статуту товариства, прийняття рішення про здійснення діяльності товариства на підставі модельного статуту, зміну розміру статутного капіталу товариства, виділ, злиття, поділ, приєднання, ліквідацію та перетворення товариства, обрання комісії з питань припинення (ліквідаційної комісії), затвердження порядку припинення товариства, порядку розподілу між учасниками товариства у разі його ліквідації майна, що залишилося після задоволення вимог кредиторів, затвердження ліквідаційного балансу товариства [1, п. 2, 3, 13 ч. 2 ст. 30].

У разі, якщо учасник товариства не в змозі особисто бути присутнім на загальних зборах учасників та не має можливості направити туди свого представника, він може скористатися правом брати участь у загальних зборах шляхом заочного голосування. Його голос зараховується до результатів голосування з кожного окремого питання, якщо текст документа дозволяє визначити його волю щодо безумовного голосування «за» чи «проти» відповідного рішення з питання порядку денного. Тобто якщо в порядку денному пропонується прийняти рішення з трьох різних питань, то учасник повинен чітко прописати в цьому документі свою позицію щодо кожного питання (як саме він буде голосувати з кожного питання). Варто звернути увагу і на те, що Закон визначає, що справжність підпису учасника товариства на такому документі засвідчується нотаріально. Після проведення загальних зборів такий документ долучається до протоколу загальних зборів учасників та зберігається разом із ним.

Закон передбачає також можливість прийняття рішення загальними зборами учасників шляхом опитування. Однак шляхом опитування не можуть прийматися рішення про: 1) обрання та припинення повноважень членів наглядової ради та виконавчого органу; 2) внесення змін до статуту товариства, прийняття рішення про здійснення діяльності товариством на підставі модельного статуту; 3) злиття, приєднання, поділ, виділення або перетворення товариства, затвердження статутів правонаступників; 4) ліквідацію товариства; 5) визначення розміру статутного капіталу та розмірів часток учасників товариства; 6) виключення учасника з товариства [1, п.2, ст. 36]. Товариство, що складається з одного учасника, проводить загальні збори та приймає рішення одноособово цим же учасником та таке рішення оформлюється письмово.

Якщо загальні збори учасників формують волю корпорації, то органом її волевиявлення незалежно від виду є виконавчий орган, який здійснює функцію з безпосереднього управління корпорацією [2, с. 217].

Виконавчий орган корпоративного підприємства є ключовою ланкою структури корпоративного управління, оскільки на нього покладається поточне керівництво діяльністю підприємства, що передбачає реалізацію господарських цілей, стратегії і політики підприємства. Саме через нього корпоративне підприємство реалізує господарську правосуб'єктність у сфері господарювання, набуває суб'єктивних господарських прав і створює господарські обов'язки. Виконавчий орган корпоративного підприємства є одним із органів управління [3, с. 164].

Виконавчий орган може виступати у двох формах:

- 1) одноосібно – «директор»;
- 2) колегіально – «дирекція», яку очолює «генеральний директор».

До компетенції виконавчого органу товариства належить вирішення всіх питань, пов'язаних з управлінням поточною діяльністю товариства, крім питань, що належать до виключної компетенції загальних зборів учасників та наглядової ради товариства (у разі утворення).

Одноосібний виконавчий орган товариства або голова колегіального виконавчого органу товариства може діяти від імені товариства без довіреності. Статут товариства може передбачати можливість кожного або окремих членів колегіального виконавчого органу діяти від імені товариства без довіреності або можливість усіх чи окремих членів виконавчого органу вчиняти дії від імені товариства без довіреності виключно разом.

Статут товариства може встановлювати особливий порядок надання згоди уповноваженими на те органами товариства на вчинення певних правочинів залежно від вартості предмета правочину чи інших критеріїв (значні правочини) [1, ч. 1 ст. 44]. Правочин може бути віднесений до значних у зв'язку з певною вартістю його предмета чи наявністю інших критеріїв. При цьому і перше (вартість), і друге (інші критерії) законом прямо не визначаються. Натомість межі повинні бути встановлені статутом конкретного товариства. Якщо в статуті не буде закріплено відповідних норм, то взагалі жодних обмежень стосовно вчинення значних правочинів для такого товариства (осіб, уповноважених учиняти правочини від імені товариства) існувати не буде.

Це означає, що директор товариства перед підписанням будь-якого договору повинен перевірити, чи не належить такий правочин до значних та чи не потрібно спершу отримати згоду від загальних зборів учасників, оскільки у разі невиконання зазначеної вище вимоги такі договори можуть бути визнані недійсними в судовому порядку, а посадові особи товариства, винні у порушенні порядку вчинення значних правочинів, солідарно відповідать за збитки, заподіяні товариству.

Також у новому Законі розкривається поняття «заінтересованість» як критерій відокремлення зазначеної групи правочинів шляхом перерахування осіб, у яких може виникнути конфлікт інтересів щодо правочину.

Правочин вважається таким, щодо якого є заінтересованість, якщо він укладається товариством з будь-ким із таких осіб:

1) посадовою особою товариства або її афілійованою особою;

2) учасником, який одноосібно або спільно з афілійованими особами володіє часткою, що становить 20 відсотків статутного капіталу товариства, або його афілійованими особами;

3) юридичною особою, в якій будь-яка з осіб, передбачених пунктами 1 і 2 цієї частини, є членом органу товариства;

4) іншою особою, визначеною статутом товариства [1, ч. 1, ст. 45].

Афілійованими особами вважаються особи, які визнаються такими відповідно до Закону України «Про акціонерні товариства», а саме:

– юридичні особи, за умови, що одна з них здійснює контроль над іншою чи обидві перебувають під контролем третьої особи;

– члени сім'ї фізичної особи – чоловік (дружина), а також батьки (усиновителі), опікуни (піклувальники), брати, сестри, діти та їхні чоловіки (дружини);

– фізична особа та члени її сім'ї і юридична особа, якщо ця фізична особа та/або члени її сім'ї здійснюють контроль над юридичною особою [4, п. 1. ч. 1 ст. 2].

Законодавець нам не дає переліку правочинів із заінтересованістю, що підпадають під спеціальний режим Закону, він може поширюватися на будь-який правочин, оскільки визначається не його характером чи ознаками, а наявністю визначених Законом форм зв'язку з таким правочином будь-якого суб'єкта з наведеного кола осіб. Основна мета обмеження чи ускладнення порядку надання згоди на вчинення правочинів із заінтересованістю – створення превентивних заходів для унеможливлення (чи ускладнення) укладання правочинів в інтересах лише окремих осіб, а не всіх учасників товариства [5].

Поряд із загальними зборами учасників та виконавчим органом, як орган товариства щодо його управління виступає наглядова рада. Варто відразу зазначити, що наглядова рада не є обов'язковим органом і створюється в товаристві за бажанням його учасників.

Основною її функцією є контроль та регулювання діяльності виконавчого органу товариства. Зокрема, до компетенції наглядової ради може бути віднесено обрання одноосібного виконавчого органу товариства або членів колегіального виконавчого органу товариства (всіх чи окремо одного або декількох з них), зупинення та припинення їхніх повноважень.

На думку І. В. Лукач та В. Д. Фірсанової, до визначення повноважень наглядової ради потрібно підходити з позиції потреб кожного конкретного товариства [6, с. 160].

Важливим під час визначення компетенції наглядової ради є визначення обсягу

її повноважень і чітке розмежування компетенції наглядової ради з іншими органами. У Законі відсутнє регулювання щодо порядку діяльності наглядової ради, її компетенції, кількості членів і порядку їх обрання та припинення їхніх повноважень. Порядок діяльності наглядової ради у разі її утворення має бути визначений у статуті товариства.

Член наглядової ради може здійснювати свої повноваження на підставі цивільно-правового договору або трудового договору.

Закон визначає обов'язок членів наглядової ради товариства діяти добросовісно та розумно в інтересах товариства. Виконання цього обов'язку забезпечується введенням відповідальності перед товариством за збитки, заподіяні товариству їхніми винними діями або бездіяльністю.

Однак необхідно зауважити, що критерії розумності та добросовісності є широкими та нечіткими, що може призвести до виникнення корпоративних конфліктів. З метою зменшення ймовірності цього видається за необхідне конкретизувати критерії добросовісності та розумності, наприклад, через встановлення чіткого переліку обставин, за яких може наставати відповідальність члена наглядової ради перед товариством.

Законодавство не визначає детально вимог до членів наглядової ради, однак вводить певні обмеження для члена наглядової ради: наприклад, член наглядової ради товариства не може без згоди загальних зборів учасників:

1) здійснювати господарську діяльність як фізична особа – підприємець у сфері діяльності товариства;

2) бути учасником повного товариства або повним учасником командитного товариства, що здійснює діяльність у сфері діяльності товариства;

3) бути членом виконавчого органу або наглядової ради іншого суб'єкта господарювання, що здійснює діяльність у сфері діяльності товариства [1, ч. 5 ст. 40].

Також варто зазначити, що у здійсненні своєї діяльності наглядова рада повинна керуватися принципом незалежності, на практиці це може бути реалізовано через створення окремих комітетів з питань призначення виконавчих директорів, з питань встановлення винагороди і проведення аудиту, що матиме у своєму складі принаймні одного наглядового директора з правом вирішального голосу [7, с. 56].

Доцільно вважати, що утворення наглядової ради в діяльності товариства здійснюється на основі необхідності, а не як обов'язок для нього, оскільки здійснювати свою діяльність товариство може і без створення даного органу управління.

Висновки

Підводячи підсумки, слід зазначити, що Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» вніс чимало змін, що стосуються здійснення управління товариством. Прийняття рішень загальними зборами відбувається по-новому. Чимало питань діяльності товариства за новим Законом вирішуються виключно за одностайним рішенням загальних зборів, у яких беруть участь усі учасники товариства. Зокрема, повний консенсус вимагається для затвердження грошової оцінки вкладу у не грошовій формі, зміни передбаченого законом строку внесення вкладу учасником товариства, зміни порядку реалізації переважного права учасників товариства та в багатьох інших випадках. Здебільшого це виправдано, хоча може бути проблематично, особливо для товариств із великою кількістю учасників.

Важливо, що Закон передбачає можливість участі у загальних зборах шляхом заочного голосування та прийняття рішення загальних зборів учасників шляхом опитування. Закон встановлює обмеження щодо рішень, які приймаються шляхом опитування: зокрема, не можуть прийматись шляхом опитування рішення про внесення змін до статуту, про ліквідацію товариства. Для прийняття рішення шляхом опитування згода учасника із запропонованим рішенням має бути безумовною. Прийняття рішення шляхом опитування може здійснюватися із застосуванням засобів електронних комунікацій, визначених статутом. Це положення Закону є доволі прогресивним та може допо-

могти оперативно прийняти рішення учасниками.

Список використаних джерел:

1. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (дата звернення: 11.12.2020).
2. Корпоративне право України : підручник / В.В. Луць, В.А. Васильєва, О.Р. Кібенко, І.В. Спасибо-Фатєєва [та ін.]; за заг. ред. В.В. Луця. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 384 с.
3. Корпоративне право : навчальний посібник / О. В. Гарагонич, С. М. Грудницька, Е. Е. Бекірова, Ю. М. Бисага [та ін.]; за заг. ред. О. В. Гарагонича, С.М. Грудницької. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2014. 344 с.
4. Про акціонерні товариства : Закон України від 17.09.2008 № 514-VI / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17> (дата звернення: 11.12.2020).
5. Правочини із заінтересованістю у ТОВ. Saad Legal, 2018. URL: https://www.saad.legal/zakon_tov_3/ (дата звернення: 11.12.2020).
6. Лукач І. В., Фірсанова В. Д. Проблеми та перспективи створення наглядової ради в товаристві з обмеженою відповідальністю відповідно до законодавства України. С. 159-161. URL: http://www.pap.in.ua/2_2014/45.pdf (дата звернення: 11.12.2020).
7. Право компаній: порівняльно-правове дослідження відповідності законодавства України *acquis communautaire* Європейського Союзу / Міністерство юстиції України Державний департамент з питань адаптації законодавства, 2009. 82 с. URL: <https://just.odessa.gov.ua/files/upload/files/17.pdf> (дата звернення: 11.12.2020).

Mariia Vatal, Halyna Overko. Management of a limited liability company

Scientific work on the chosen topic is devoted to a detailed analysis of the peculiarities of the creation and operation of management bodies of a limited liability company. The relevance of this study is primarily due to the need for a full and broad analysis of the practical application of legal norms provided by the Law of Ukraine "On Limited and Additional Liability Companies" of February 6, 2018, which contains a number of new rules of conduct governing limited liability companies. In particular, the activities of its governing bodies. It is investigated that according to the adopted Law, the company's bodies are the general meeting of participants, the company's executive body, and the amendment to this Law provides for a new governing body – the supervisory board, which acts not as a governing body but as a control body over the company's executive body.

The article discusses the mechanisms of decision-making by members of companies, and the possibility of making such decisions in several ways, including: polls and absentee voting, as the Law introduces new procedures for holding general meetings: videoconferencing, absentee voting or decision-making by poll.

A number of decisions of the general meeting of participants are determined, which are made only unanimously by all participants of the company (approval of monetary valuation of non-monetary contribution, redistribution of shares between members of the company, creation of other bodies of the company, decision on acquisition of shares by the company). members of the company, including to make decisions on issues not included in the agenda of the general meeting of members of the company), and which are taken by three quarters of participants (amendments to the charter, change of authorized capital, decisions on spin-off, merger, division, accession) and which are adopted by a majority vote of the participants.

In summary, this article concludes that the above innovations of the new law clearly had a positive impact on the activities and organization of management of limited liability companies, as well as gave the participants themselves independence in the management of the company.

Key words: limited liability company, supervisory board, corporate agreement, general meeting, executive body.